

Financiranje ruralnog razvoja u Republici Hrvatskoj

Knežević, Tamara

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Economics in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:145:799991>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-06**

Repository / Repozitorij:

[EFOS REPOSITORY - Repository of the Faculty of Economics in Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Ekonomski fakultet u Osijeku

Diplomski studij (*Ekonomska politika i regionalni razvitak*)

Tamara Knežević

Financiranje ruralnog razvoja u Republici Hrvatskoj

Diplomski rad

Osijek, 2021.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Ekonomski fakultet u Osijeku

Diplomski studij (*Ekonomska politika i regionalni razvitak*)

Tamara Knežević

Financiranje ruralnog razvoja u Republici Hrvatskoj

Diplomski rad

Kolegij: Agrarna politika i ruralni razvitak

JMBAG: 0010211021

e-mail: tamara.knezevic.posk@gmail.com

Mentor: izv. prof. dr. sc. Dražen Ćućić

Osijek, 2021.

Josip Juraj Strossmayer University of Osijek

Faculty of Economics in Osijek

Graduate University Study Business Economy, Management Degree

Tamara Knežević

Financing of rural development in the Republic of Croatia

Graduate paper

Graduate paper

Osijek, 2021.

IZJAVA

O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI, PRAVU PRIJENOSA INTELJEKTUALNOG VLASNIŠTVA, SUGLASNOSTI ZA OBJAVU U INSTITUCIJSKIM REPOZITORIJIMA I ISTOVJETNOSTI DIGITALNE I TISKANE VERZIJE RADA

1. Kojom izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je diplomski (navesti vrstu rada: završni / diplomski / specijalistički / doktorski) rad isključivo rezultat osobnoga rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu. Potvrđujem poštivanje nepovredivosti autorstva te točno citiranje radova drugih autora i referiranje na njih.
2. Kojom izjavljujem da je Ekonomski fakultet u Osijeku, bez naknade u vremenski i teritorijalno neograničenom opsegu, nositelj svih prava intelektualnoga vlasništva u odnosu na navedeni rad pod licencom *Creative Commons Imenovanje – Nekomercijalno – Dijeli pod istim uvjetima 3.0 Hrvatska*.
3. Kojom izjavljujem da sam suglasan/suglasna da se trajno pohrani i objavi moj rad u institucijskom digitalnom repozitoriju Ekonomskoga fakulteta u Osijeku, repozitoriju Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku te javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15).
4. izjavljujem da sam autor/autorica predanog rada i da je sadržaj predane elektroničke datoteke u potpunosti istovjetan sa dovršenom tiskanom verzijom rada predanom u svrhu obrane istog.

Ime i prezime studenta/studentice: Tamara Knežević

JMBAG: 0010211021

OIB: 15743049071

e-mail za kontakt: tamara.knezevic.posk@gmail.com

Naziv studija: Diplomski studij

Naslov rada: Financiranje ruralnog razvoja u Republici Hrvatskoj

Mentor/mentorica diplomskog rada: izv. prof. dr. sc. Dražen Čučić

U Osijeku, 2021. godine

17. rujna 2021.

Potpis

Knežević T.

SAŽETAK

Tema diplomskog rada je financiranje ruralnog razvoja u Republici Hrvatskoj, a cilj diplomskog rada je pružiti konkretne i osnovne podatke o ruralnom razvoju Republike Hrvatske te njegovom financiranju. Poljoprivreda je usko povezana s ruralnim razvojem neke zemlje, pa tako i Republike Hrvatske. Bez poljoprivrede mnoge zajednice i države ne bi opstale. Ruralna područja predstavljaju područja u kojem je najzastupljenija poljoprivreda i šumarstvo. Važno je stalno ulagati u ruralni razvoj te unapređivati ruralna područja. Ruralnim razvojem dolazi do povećanja konkurentnosti cijele države i njezina gospodarstva. Ruralni razvoj je najbolje objasniti kao povećanje održivosti ruralnog prostora, odnosno negradskog prostora. Održivost je glavna stavka ruralnog razvoja. Republika Hrvatska je ulaskom u Europsku Uniju ostvarila uvjet sufinanciranja projekata ruralnog razvoja putem fondova Europske Unije. Program ruralnog razvoja odobrava Europska komisija, a cilj programa očituje se u povećanju konkurentnosti poljoprivrede, prerađivačke industrije, šumarstva, te povećanju standarda ruralnih područja. Ruralna područja u Republici Hrvatskoj najviše su korištena od strane obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava, i to čak 76%. Financiranje ruralnog razvoja provodi se putem Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj. Proračun ruralnog razvoja za razdoblje od 2021.- 2027. iznosi 95,5 milijardi eura., a uključena su i izvanredna sredstva u iznosu od 8,1 milijardi eura koja se odnose na ublažavanje posljedica globalne pandemije COVID-19.

Ključne riječi: ruralna područja, ruralni razvoj, financiranje ruralnog razvoja, Zajednička poljoprivredna politika

Financing of rural development in the Republic of Croatia

ABSTRACT

The topic is the financing of rural development in the Republic of Croatia, and the aim of the thesis is to provide concrete and basic information on rural development of the Republic of Croatia and its financings. Agriculture is closely related to rural development of a country and the Republic of Croatia. Without agriculture many communities and states would not survive. Rural areas are areas where agriculture and forestry are most prevalent. It is important to constantly invest in rural development and improve rural areas. Rural development increases the competitiveness of the entire country and its economy. Rural development is best explained as increasing the sustainability of rural areas, or non-urban areas. Sustainability is a major focus of rural development. By joining the European Union, the Republic of Croatia achieved the ability of co-financing rural development projects through European Union funds. The rural development program is approved by the European Commission, and the goal of the program is to increase the competitiveness of agriculture, processing industry, forestry, and increase the standards of rural areas. Rural areas in the Republic of Croatia were mostly used by family farms, as much as 76%. Financing of rural development is carried out through the European Agricultural Fund for Rural Development. The rural development budget for the period 2021-2027 is 95.5 billion euros, and includes extraordinary funds in the amount of 8.1 billion euros related to mitigating the effects of the global pandemic COVID-19.

Keywords: rural areas, rural development, rural development financing, Common Agricultural Policy

Sadržaj

1. UVOD.....	1
2. METODOLOGIJA RADA	2
3. POLJOPRIVREDA I RURALNA PODRUČJA U RH.....	3
3.1 Analiza poljoprivrede u Republici Hrvatskoj.....	6
3.2. Zajednička poljoprivredna politika	10
3.3. Zajednička poljoprivredna politika (ZPP) za razdoblje 2021.-2027.....	13
4. RURALNI RAZVOJ REPUBLIKE HRVATSKE	15
4.1. Ruralni razvoj.....	15
4.2. Strategija ruralnog razvoja Republike Hrvatske	17
4.2.1.Strategija ruralnog razvoja 2021- 2027.....	19
5. FINANCIRANJE RURALNOG RAZVOJA	21
5.1. IPARD program mjera	21
5.2. Fondovi EU - EAFRR.....	22
5.3. Financijski instrumenti Programa ruralnog razvoja.....	26
PRIMJERI FINANCIRANJA PROJEKTA IZ SREDSTAVA EUROPSKE UNIJE.....	29
6.1. Primjeri dobre prakse obiteljskih poljoprivrednih poduzeća u Republici Hrvatskoj	29
6.1.1. OPG Mate Bušelić, Kozica.....	29
6.1.2. OPG Mirko Šalinović, Veliki Prolog.....	29
6.1.3. OPG Krešimir Čolić, Županja.....	29
6.1.4. OPG Ivan Borović, Donji Pustakovec	30
6.2. Program zapošljavanja žena – Zaželi.....	30
ZAKLJUČAK.....	32
Literatura.....	33

POPIS SLIKA.....	37
POPIS TABLICA	38
POPIS GRAFIKONA	39

1. UVOD

Tema diplomskih rada je financiranje ruralnog razvoja u Republici Hrvatskoj. Republika Hrvatska se ulaskom u Europsku uniju prihvatila odredbe i pravila vezana uz financiranje ruralnog razvoja i ulaganja u poljoprivredu prema Zakonu o financiranju Europske unije. Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja je nadležno tijelo Republike Hrvatske za državne potpore poljoprivredi i ruralnom razvoju, dok Europska komisija nadgleda cjelokupni proces u svim zemljama Europske unije. Državne potpore dodjeljuju se na nacionalnoj razini, te na razini lokalne i regionalne samouprave. Cilj potpora je povećanje konkurentnosti ruralnih područja, njihovih karakteristika, produktivnosti i ostalih čimbenika koji utječu na ruralni razvoj određenog područja. Program ruralnog razvoja odobrava se od strane Europske komisije, a cilj Programa je povećanje konkurentnosti poljoprivrede, prerađivačke industrije, šumarstva, te povećanje standarda ruralnih područja u Republici Hrvatskoj. U ruralnom području Republike Hrvatske živi gotovo polovica stanovništva države, a sami ruralni prostor zauzima 80% površine Republike Hrvatske. Prema tome, bitno je ulagati u ruralni razvoj te poticati mlade poduzetnike i educirati ih u tu svrhu, a sve to omogućuju fondovi Europske unije.

Diplomski rad strukturiran je u šest poglavlja. Drugo poglavlje iznosi metodologiju rada, odnosno izvore informacija korištenih u radu te vrste upotrebljenih metoda. Treće poglavlje analizira poljoprivredna i ruralna područja u Republici Hrvatskoj te iznosi ciljeve i motive zajedničke poljoprivredne politike za buduće programsko razdoblje. U četvrtom poglavlju riječ je o ruralnom razvoju Republike Hrvatske te o strategiji ruralnog razvoja Republike Hrvatske. U petom poglavlju dotiče se tema EU fondova te financiranja ruralnog razvoja putem vanjskih izvora financiranja. Poblize se objašnjava esencijalni fond EU u svrhu financiranja ruralnog razvoja te financijski instrumenti. Šesto poglavlje je praktični dio rada gdje su navedeni primjeri financiranja projekta iz sredstava Europske unije. Sedmo poglavlje iznosi sami zaključak rada.

2. METODOLOGIJA RADA

Prilikom pisanja diplomskog rada koristile su se metode prikupljanja, metode pripreme te metode obrade podataka. Korištene su deskriptivna metoda, metode klasifikacije, analize, kompilacije i sinteze.

Deskriptivna metoda korištena je za pojašnjavanje informacija, činjenica i definicija, Metoda klasifikacije za razvrstavanje pojmova i informacija, metoda kompilacije korištena je za citiranje različitih definicija i interpretiranja. U završnom dijelu diplomskog rada korištena je metoda sinteze, odnosno u zaključku.

Cilj diplomskog rada je pružiti konkretne i osnovne podatke o ruralnom razvoju Republike Hrvatske te njegovom financiranju.

Prilikom pisanja rada korišteni za različiti izvori podataka iz zemlje i inozemstva, statistički podatci sekundarnih istraživanja, različite publikacije, službene stranice knjige i druga stručna literatura.

3. POLJOPRIVREDA I RURALNA PODRUČJA U RH

U ovom dijelu diplomskog rada biti će riječi o poljoprivredi Republike Hrvatske. “Sredinom 20. stoljeća primarna poljoprivredna proizvodnja bila je tradicionalan izvor prihoda u ruralnim područjima te je u poljoprivredi radilo 50 % stanovništva Europske unije. Taj se udio neprekidno smanjuje, tako da se danas poljoprivredom bavi samo 7 % stanovništva EU-a, što je posljedica velikih tehničkih i strukturnih promjena na svjetskom tržištu koje su rezultirale globalizacijom poljoprivredne proizvodnje i snažnim jačanjem konkurencije u primarnom sektoru poljoprivrede” (Slunjski 2017: 22).

Problemi koji su zastupljeni u Hrvatskoj su postojanje velikog broja starih gospodarstava, male površine, premalo iskorištavanje agrotehničkih mjera, ne zainteresiranost mladih za bavljenje poljoprivredom, te isto tako jedan veliki problem na koji bi trebalo obratiti pozornost je izrazito loše odlaganje poljoprivrednog otpada, a poznato je da je poljoprivredni otpad jedan od većih zagađivača okoliša. Prema tome, potrebno je promijeniti neke stvari te smanjiti sve negativne efekte tradicionalne poljoprivrede te se više fokusirati na ekološku, održivu poljoprivredu.

Prema Grahovcu (2005) postoje tri razdoblja razvoja ekološke poljoprivrede u RH, a to su:

- Do 1991. , ovim razdobljem započinje razvoj ekološke proizvodnje,
- Od 1991. – 2001. Godine – na tržištu se pojavljuju prodavaonice “zdrave hrane” što je dovelo do velike zainteresiranosti na tržištu, te do približavanja ekološke proizvodnje potrošačima
- Od 2001. Godine – razvoj institucionalnog I zakonodavnog okvira ekološke proizvodnje

U Republici Hrvatskoj struktura seoskih zajednica je vrlo narušena. Prema tome Puđak i Bokan (2011) zaključuju kako bi se upravo ekološkom poljoprivredom moglo poboljšati očuvanje ruralnih zajednica i same kulture, te bi također došlo i do stvaranja nove stabilnosti društvenih sustava te prirodnih sustava.

Prema Milotiću (2019) mnoge promjene u Hrvatskoj poljoprivredi dogodile su se u prosincu 2018. Godine kada je u Hrvatskom saboru doneseno 13 zakona iz područja poljoprivrede, no taj broj

konstantno i dalje raste zbog novih zakonskih propisa iz područja koja se nadovezuju na tematiku poljoprivrede. “U zamahu primjena i racionalizacija ukinuta je Hrvatska poljoprivredno-šumarska savjetodavna služba, zasigurno subjekt koji je, ukupno gledajući, imao jedan od najpozitivnijih (stručnih) utjecaja na sektor poljoprivrede u RH” (Milotić:2019).

Hrvatska poljoprivredno-šumarska savjetodavna služba 2019. godine postaje Uprava za stručnu podršku razvoju poljoprivrede i šumarstva prelaskom u Ministarstvo poljoprivrede. Ta uprava poljoprivrednicima omogućava sve potrebne informacije, odgovore na pitanja, podršku, savjete, edukacije i obučavanje sa svrhom stvaranja uspješnijih poljoprivrednih gospodarstava. No, ni to nije dovoljno da bi se neki problem u poljoprivredi RH riješili.

Prema Jurišić (2013) bez obzira na odlične klimatske uvjete, tlo, vodu postoje mnogi razlozi loše poljoprivrede u RH u odnosu na države EU:

- Ograničenje kapaciteta, nedovoljno specijalizirana proizvodnja,
- Mali prinosi, manjak znanja i vještina poljoprivrednika, nedostatak strojeva, opreme i tehnologije
- Veliki troškovi proizvodnje – fiksni i varijabilni, neracionalno iskorištavanje svih sredstava za rad
- Loš plasman proizvoda – proizvodi koji nisu brendirani i dobro plasirani na tržište, ne prepoznatljivost proizvoda, manjak organizacije u ponudi proizvoda

Uz sve ove probleme poljoprivredu RH pritišću i problem poput visokih poreza i doprinosa za osiguranja, cijene komunalnih naknada i usluga, neriješeno vlasništvo nad određenim poljoprivrednim zemljištem, legalnost objekata, nemogućnost i manjak povoljnih kredita i drugo. Ove problem moguće je riješiti mjerama ruralnog razvoja Zajedničke poljoprivredne politike, no uspješnost te provedbe ovisi o lokalnoj administraciji i poljoprivrednim ustanovama, no i o financijskim kapacitetima korisnika.

Jedan od velikih problema u poljoprivredi RH su stalne promjene zakona što je izravno povezano sa nedovoljnom edukacijom samih poljoprivrednika, što naravno isto tako dovodi do slabe organizacije. Zadatak RH je stvoriti bolju organizaciju te osigurati sve potrebne edukacije za poljoprivrednike jer poljoprivrednici trenutno nemaju dostatno znanje te nisu dovoljno educirani

ni zainteresirani za nove poljoprivredne kulture te inovacije i tehnologije. Naravno, pojavljuju se još neki od problema na koje bi se više trebala usmjeriti pozornost kao npr., unaprijeđenje tradicijskih i lokalnih proizvoda, za što se može reći da je u Hrvatskoj veliki problem. Premala je prepoznatljivost domaćih proizvoda te se tome treba pridodati veća važnost, a sve to dovodi do slabe marketing strategije poljoprivrednika. Isto tako, veliki problem u Republici Hrvatskoj je mala zainteresiranost mladih za bavljenje poljoprivredom, te slaba educiranost o učinku koji poljoprivredni sektor ima. Potrebno je osigurati edukacije i radionice za mlade koje će ih potaknuti na razmišljanje o promjeni i njihovom doprinosu.

Važno je napomenuti da je Poljoprivreda Republike Hrvatske uvelike bila oštećena tijekom pandemije COVID-19. Pandemija COVID-19 stvorila je posljedice koje su velike, no Vlada je osigurala potpore za poljoprivrednike koji su oštećeni pandemijom.

Prema Menardi (2020) Vlada RH navodi sljedeće potpore za ublažavanje posljedica pandemije, neke od njih su:

- Pomoć malim mljekarama za sve poremećaje u poslovanju koje je uzrokovala pandemija. U ovoj mjeri Ministarstvo poljoprivrede je od malih mljekara otkupilo 175 987 kg proizvoda.
- Potpore za mikro, mala i srednja poduzeća (“COVID-19 zajam”) te potpore za subjekte malog gospodarstva u poljoprivredi, šumarstvu i prerađivačkoj industriji (“Mikro zajam za ruralni razvoj”) sa namjerom zadržavanja radnih mjesta i održavanja likvidnosti. U sektoru biljne proizvodnje i stočarstva osigurana je potpora od 53 milijuna kuna.
- Potpora za sektor ribarstva i avakulture
- Potpora za sektor prerade drva, proizvodnje i distribucije namještaja
- Potpora za vinare i vinogradare
- Ministarstvo poljoprivrede osiguralo je web stranicu koja je namjenjena za sva pitanja, informacije koje bi poljoprivrednicima mogle pomoći u nepovoljnim situacijama i krizama uzrokovanim pandemijom. Platforma je omogućila poljoprivrednicima slanje upita o bilo kakvim problemima proizvodnje, plasmana, itd. (“pitanja.mps.hr”)

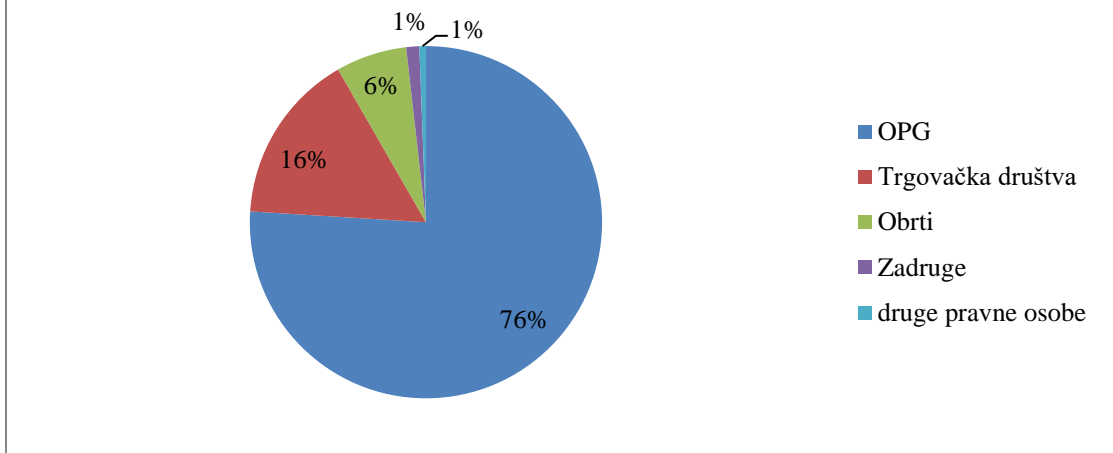
- Stvorena je i platforma (“Tržnica.hr”) koja ujedinjuje obiteljska poljoprivredna gospodarstva iz cijele Hrvatske u cilju prodaje svojih proizvoda unatoč pada potražnje i zarade zbog pandemije.

Ove potpore donesene su od strane Ministarstva poljoprivrede, no važno je napomenuti da su pomoć poljoprivrednicima osigurale i neke od domaćih organizacija. Jedan od primjera je Osječka digitalna agencija Bamboo lab koja je sudjelovala u projektu stvaranja web stranice “naruči2go.com” za sva obiteljsko poljoprivredna gospodarstva i vrijedne proizvođače gdje im je omogućeno besplatno oglašavanje te prodaja svojih proizvoda. Omogućili su jednostavno pretraživanje i jednostavnu narudžbu te pretragu OPG-a po županijama. Stranica se vrlo brzo razglasila putem društvenih mreža, te je zasigurno donijela veliku pomoć obiteljskim gospodarstvima.

3.1 Analiza poljoprivrede u Republici Hrvatskoj

U ovom dijelu diplomskog rada analizirat će se poljoprivreda Republike Hrvatske. Poljoprivreda je iznimno važna djelatnost za Republiku Hrvatsku. Poljoprivredne površine zauzimaju oko 40% ukupne površine Republike Hrvatske. Prema Najviše se poljoprivredne površine, odnosno čak 54,5% koristi za oranice i vrtove. “Na toj površini najčešće su se sijale žitarice: čak je 56,6% korišteno za te kulture. Uz oranice i vrtove, veliki postotak korištenoga poljoprivrednog zemljišta odlazi i na trajne travnjake (40,6%), dok na trajne nasade odlazi tek 4,8%, a na povrtnjake 0,1% korištene poljoprivredne površine” (Državni zavod za statistiku, 2017).

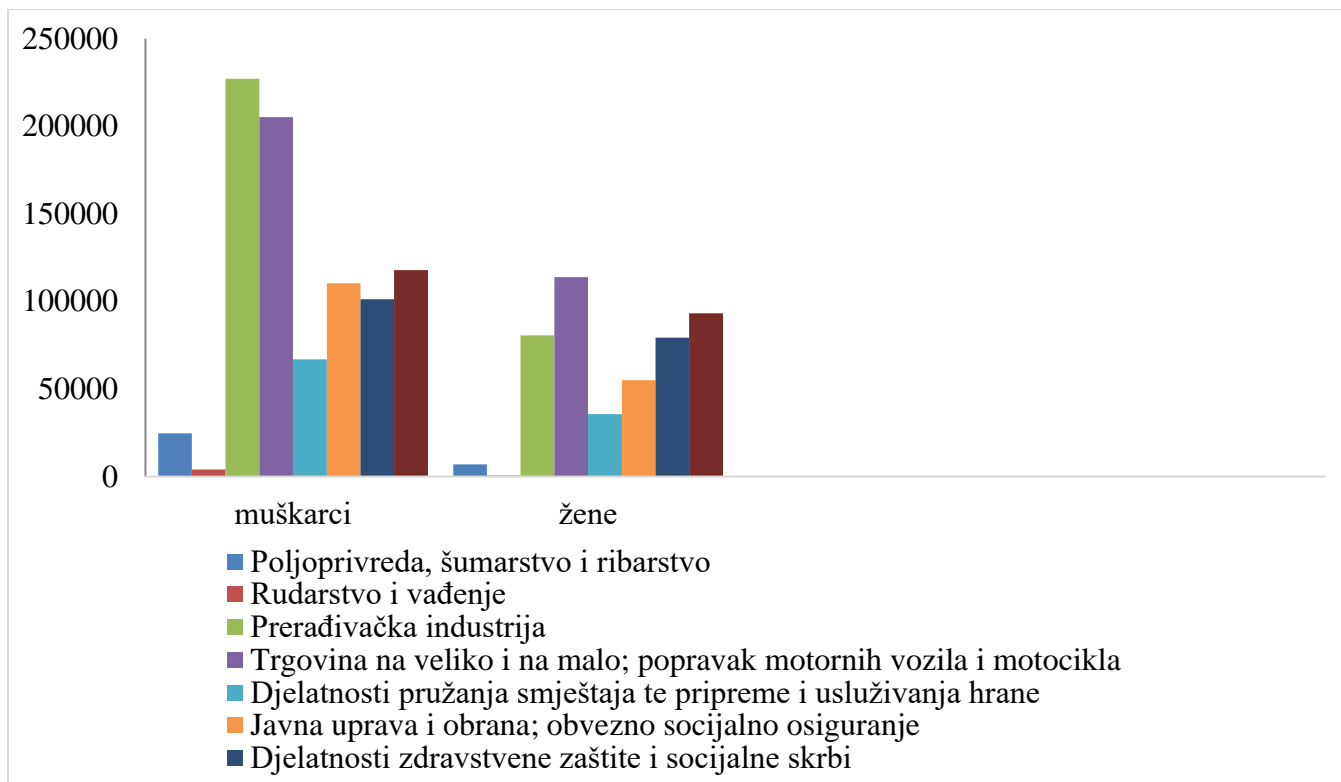
Postotak korištenja poljoprivrednih zemljišta

Grafikon 1. Postotak korištenja poljoprivrednih zemljišta (izrada autora Ministarstvo poljoprivrede, 2020)

Na prethodnom grafikonu može se primijetiti postotni udio korištenja poljoprivrednih zemljišta prema organizacijskom obliku. Podatci su prikazani za 2019. godinu. Obiteljska poljoprivredna koriste 75,9% ukupne površine korištenog poljoprivrednog zemljišta, trgovačka društva (15,7%), obrti (6,5%), zadruga (1,2%), a druge pravne osobe (0,6%).

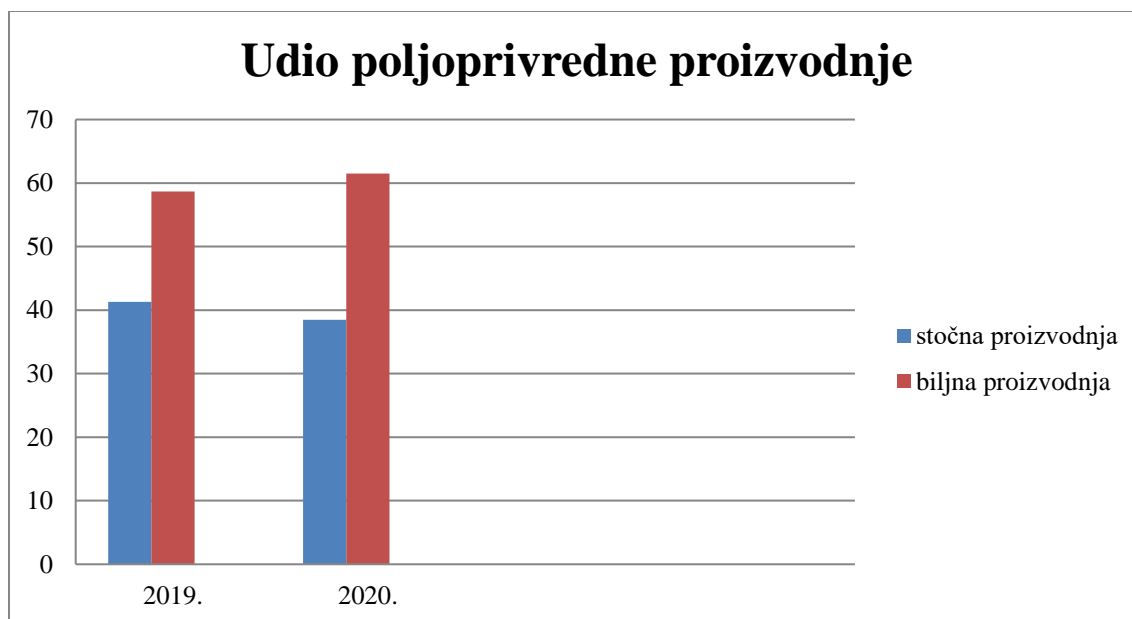
Prema Državnom zavodu za statistiku (2020) u ožujku 2020. godine broj ukupno zaposlenih u Republici Hrvatskoj iznosio je 1 515 174, od toga u poljoprivredi 24 653 zaposlenih. Može se primijetiti velika razlika u radnoj snazi prema spolu. Potrebno je ulagati u osposobljavanje i zapošljavanje žena u prerađivačkom sektoru. Idući Grafikon 2. prikazuje zaspolenost pema djelatnostima. Važno je napomenuti kako nisu sve djelatnosti nabrojane.

Grafikon 2. Zaposleni prema području djelatnosti u 2020. godini (izrada autora prema Hrvatskom zavodu za statistiku, 2020)

Može se primijetiti kako druge djelatnosti imaju veći broj zaposlenih u odnosu na poljoprivrednu djelatnost. Osim toga može se primijetiti kako se poljoprivredom u Republici Hrvastkoj više bave muškarci (24 653), u odnosu na žene (6964). Najviše zapsolenih je u prerađivačkoj industriji, te u trgovini na veliko i malo. Potrebno je poticati razvoj poljoprivrede, te obrazovanje poljoprivredne radne snege.

Fizički obujam bruto poljoprivredne proizvodnje 2020. godine povećan je za 2,4% u odnosu na 2019. godinu. Idući Grafikon 3 prikazuje indekse poljoprivredne proizvodnje za 2019. i 2020. godinu.

Grafikon 3. Udio poljoprivredne proizvodnje (DZS, 2021)

Iz prethodnog grafikona može se zaključiti kako je na rast poljoprivredne proizvodnje i fizičkog obujma u odnosu na 2019. godinu utjecao porast biljne proizvodnje u odnosu na stočnu. Biljna proizvodnja je 2019. Zauzimala 58,7% ukupne poljoprivredne proizvodnje, dok je 2020. godine zauzimala ukupno 61,5%. Stočna proizvodnja 2020. Godine zauzima 38,5% ukupne poljoprivredne proizvodnje.

Prema Smarter. hr (2020) poljoprivreda Republike Hrvatske je narasla u 2020. godini sa „17,9 milijardi kuna na 18,8 milijardi kuna. Zabilježen je i porast neto dodane vrijednosti i produktivnosti od gotovo 10 posto.” Na rast hrvatske poljoprivrede najviše je utjecala povećana proizvodnja kukuruza, pšenice i drugih žitarica, osim toga narasla je proizvodnja maslina, krumpira itd.

Može se zaključiti kako je poljoprivredna proizvodnja izrazito važna za prerađivačku industriju Republike Hrvatske kao sirovina. U prerađivačkoj industriji zaposleno je ukupno 226 088 radnika Republike Hrvatske, osim toga prerađivačka industrija zauzima veliki udio u ukupnom izvozu zemlje. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku (2020) ukupan izvoz Republike Hrvatske u 2019. godini iznosio je oko 113 milijardi kuna.

Prema Ministarstvu poljoprivrede (2021) Republika Hrvatske je 2020. godine zabilježila bolje rezultate u razmjeni poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda s inozemstvom. U odnosu na 2019.

godinu povećao se izvoz poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, a smanjo uvoz, odnosno deficit je smanjen za 31,5% što je ukupno 388 milijuna eura. Izvoz poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda je iznosio 2,35 milijarde eura, dok je uvoz iznosio 3,19 milijarde eura. Može se zaključiti kako je za Republiku Hrvatsku od izuzetne važnosti nastaviti trend povećanja izvoza poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda. Nažalost poljoprivredni potencijali države i dalje nisu u potpunosti iskorišteni, što je potrebno promijeniti u budućnosti.

3.2. Zajednička poljoprivredna politika

U ovom dijelu diplomskog rada ukratko će se objasniti Zajednička poljoprivredna politika. “Zajednička poljoprivredna politika skup je mjera i programa subvencioniranja poljoprivrede u Europskoj uniji. Cilj politike jest osiguranje razumnih cijena i prihvatljive kvalitete poljoprivrednih proizvoda za europske potrošače, zadovoljavajućeg dohotka poljoprivrednika u Europskoj Uniji i očuvanje ruralnog nasljeđa” (Kesner-Škreb,2008).

Kesner-Škreb (2008) navodi kako su Rimskim ugovorom definirani ciljevi Zajedničke poljoprivredne politike, a to su:

1. Povećanje poljoprivredne produktivnosti unaprjeđenjem tehnološkog razvoja, racionalno korištenje radnih snaga i proizvodnih činitelja.
2. Ponuda proizvoda kupcima po pristupačnim cijenama
3. Tržišna stabilnost
4. Opskrbljenost tržišta
5. Siguran životni standard poljoprivrednika i povećanje prihoda poljoprivrednika

Zajednička poljoprivredna politika bazira na tri načela:

- Unikatno tržište koje je definirano kroz dva značenja: primjenu načela o slobodnom prometovanju među državama članicama i definiranje zajedničkih cijena
- Prednost Unije – bitno je osigurati prednost proizvodima porijeklom iz Unije (smanjiti uvoz povećati izvoz), potrebno je zaštititi tržište i kontrolirati uvoz zbog problema koji mogu nastati radi nedovoljne kontrole uvezenih poljoprivrednih proizvoda
- Financijska solidarnost – raspodijela troškova između svih država članica (Kesner-Škreb, 2008).

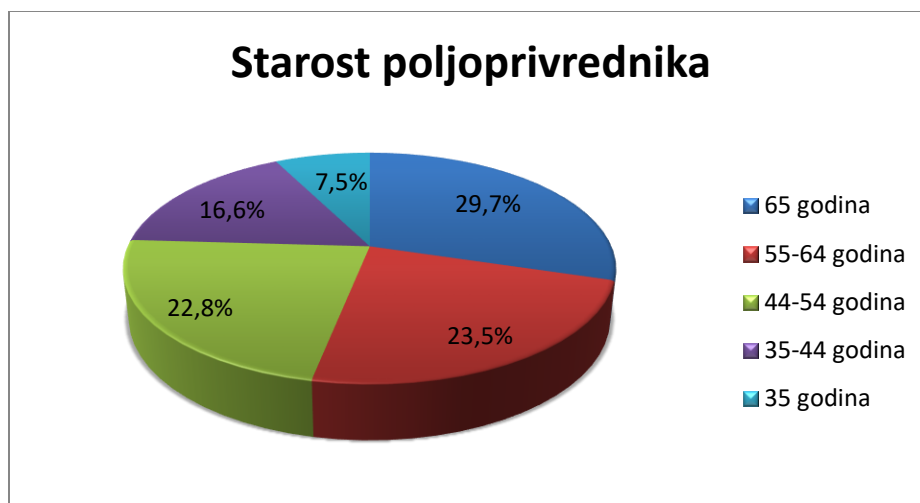
Zajednička poljoprivredna politika je zapravo ujedinjenje država članica radi istih ciljeva poput povećanja proizvodnje, razvojem što boljih proizvoda, očuvanje okoliša, stvaranje što bolje poljoprivrede uz osiguranje određenih subvencija.

Prema Slunjski (2017) velika pažnja se u današnje vrijeme dodjeljuje održivom razvoju ruralnih zona. Zajednička poljoprivredna politika uz ruralni razvoj obuhvaća među ostalom i rješavanje problema klimatskih promjena, ekologiju, problem zapošljavanja i drugo. U tu svrhu Zajednička poljoprivredna politika poljoprivrednicima osigurava financijsku potporu koja im omogućava mijenjanje i nadogradnju svojih metoda zavisno o klimatskim promjenama.

ZPP je definirana kroz dva stupa:

- Prvi stup se odnosi na ostvarivanje dohotka poljoprivrednika kroz pristupačne proizvodne cijene u EU
- Drugi stup je orijentiran na ruralni razvitak. Ovdje je od velike važnosti unaprijediti zaštitu okoliša, održivo iskorištavati prirodne izvore, poboljšati život u ruralnim sredinama te ojačati konkurentnost (Slunjski, 2017).

Jedan od velikih zadataka ZPP-a je poticanje mladih za bavljenje poljoprivredom, osiguravanjem poticaja za nabavu opreme i strojeva te financiranja zemljišta. ZPP također omogućuje bespovratna sredstva za educiranje poljoprivrednika kako bi u proizvodnji bile korištene najnovije tehnike i metode. Poticanje mladih za bavljenje poljoprivredom je od iznimne važnosti jer statistički podatci pokazuju kako je veliki broj poljoprivrednika iznad 50 godina starosti koji će se u skorije vrijeme prestati baviti poljoprivredom. U nastavku će biti prikazani statistički podatci koji prikazuju stanje u državama članicama EU.

Grafikon 4. Starost poljoprivrednika u EU (Izrada autora prema Eurostat Farm Structure Survey, 2010)

Podatci prikazuju stanje u EU, te se može zaključiti kako su podatci veoma zabrinjavajući, te da se nije puno promjenilo od prikazanih statističkih podataka. Upitno je kakva će biti poljoprivreda te proizvodnja hrane u budućnosti.

U sljedećoj tablici biti će prikazano stanje starosti poljoprivrednika u RH koja je 11. po redu članica EU s obzirom na starost svojih poljoprivrednika.

Manje od 35 godina	35-44 godina	45-54 godina	55-64 godina	64 godina i više	Ukupan broj poljoprivrednika	% manje od 35 godina u odnosu na ukupan broj	% od 64 i više godina u odnosu na ukupan broj
9600	28020	58420	63570	73670	233280	4.1 %	31.6%

Tabela 1 Starost poljoprivrednika u Republici Hrvatskoj (izrada autora prema Eurostat Farm Structure Survey, 2010)

Podatci u tablici pokazuju kako postotak poljoprivrednika koji imaju manje od 35 godina iznosi 4.1% u odnosu na ukupan broj poljoprivrednika u RH. Dok postotak poljoprivrednika koji imaju više od 65 godina iznosi 31.6% u odnosu na ukupan broj poljoprivrednika. Ovaj podatak potvrđuje činjenicu da Hrvatskoj fali mladih poljoprivrednika. Može se zaključiti i da veliki dio tog postotka čine mladi poljoprivrednici koji već dolaze iz poljoprivrednih obitelji odnosno koji su već dio nekog OPG-a, a malo je onih koji se sami odluče ući u poljoprivredu.

3.3. Zajednička poljoprivredna politika (ZPP) za razdoblje 2021.-2027.

Zajednička poljoprivredna politika za buduće programsko razdoblje od 2021.-2027. godine predlaže nešto drugačije ciljeve i prioritete, no kao i do sada, oni se utvrđuju na razini europske unije. Ovoga puta, veća pažnja se posvećuje problemima poput klimatskih promjena, no još uvijek se nastoji u velikoj mjeri podržati poljoprivrednike kako bi se održala konkurentnost poljoprivrednog sektora.

Ključni motivi nove ZPP su pojednostavljenje, ostvarenje rezultata i fokus na uspješnosti, bolje usmjeravanje te zadržavanje snažnih zajedničkih elemenata članica. No, ističe se i devet temeljnih ciljeva koji su sljedeći:

1. Pravedan dohodak za poljoprivrednike – fokus je na stabilizaciji prihoda te usmjeravanju potpora prema malim i srednjim proizvođačima
2. Povećanje konkurentnosti – fokus se stavlja na unapređivanje povezanosti unutar poljoprivredno-prehrambenog sektora, unapređivanje poduzetničkih sposobnosti, unapređivanje vještina radne snage, modernizaciju te usmjeravaje na korištenje novih digitalnih tehnologija
3. Ponovna uspostava ravnoteže snaga u prehrambenom lancu – fokus se stavlja na jačanje horizontalne koordinacije poljoprivrednika, povećanje transparentnosti tržišta
4. Borba protiv klimatskih promjena – fokus se stavlja na poboljšanje okolišne održivosti poljoprivrednih praksi, na korištenje tehnologija koje utječu na smanjenje stakleničkih plinova, učinkovite uporabe obnovljivih izvora energije.
5. Briga za okoliš - fokus je na održivom korištenju voda, kontroli onečišćenja i poboljšanom zbrinjavanju otpada
6. Očuvanje krajolika i biološke raznolikosti

7. Potpora generacijskoj obnovi
8. Dinamična ruralna područja
9. Zaštita kvalitete hrane i zdravlja (Program ruralnog razvoja, 2021).

Osnovne promjene za buduće programsko razdoblje 2021.-2027. u odnosu na bivše razdoblje podrazumijevaju veću potporu mladim poduzetnicima, digitalizaciju, lean pristup. Stavlja se naglasak na očuvanje okoliša i klimatske promjene, državama će se dati veća odgovornost za osmišljavanje i provođenje vlastitih strategija. Prema Počuča Ž. i Mustapić L. ukupan fond za Republiku Hrvatsku povećava se na 2.8 milijardi eura.

4. RURALNI RAZVOJ REPUBLIKE HRVATSKE

U ovom dijelu diplomskog rada biti će riječi o ruralnom razvoju Republike Hrvatske. Može se reći kako je poljoprivreda usko povezana s ruralnim razvojem te se često ruralni razvoj i povezuje većinom s poljoprivredom. Bez poljoprivrede, mnoge zajednice ne bi opstale te bi došlo do smanjenja radnih mjesta i napuštanja zemljišta. Prema tome, bitno je ulagati u ruralni razvoj te ga dodatno unaprijeđivati. Republika Hrvatska je ulaskom u Europsku Uniju ostvarila uvjet sufinanciranja projekata ruralnog razvoja putem fondova Europske Unije, time su poduzetnici dobili mogućnost realizacije svojih ideja po puno manjem financijskom riziku

Za početak je važno objasniti pojam ruralna područja. Prema Čavrak (2003:11) ruralnom području Republike Hrvatske ukupno pripada oko 80% područja i preko 43% stanovništva. Ruralno područje podrazumijeva područja u kojem prevladavaju šumarstvo i poljoprivredne djelatnosti. Veliki problem ruralnih područja je depopulacija, odnosno mlađe stanovništvo sve češće odlazi u urbana područja te napušta poljoprivredne djelatnosti.

Ruralna područja su iznimno važna područja za zapošljavanje, turizam i stvaranje novih radnih mjesta. Mnoga ruralna područja unutar Europske unije pogođena su raznim problemima, te zaostaju za urbanim središtima, Republika Hrvatska u tom slučaju nije izuzetak. Upravo zbog tih problema Europska unija nastoji ulagati u ruralna područja svojih članica. Ruralna područja i zajednice trebali bi imati bolji pristup i programe usavršavanja i educiranja radne snage, bolji pristup modernijoj tehnologiji te općenito boljoj povezanosti.

1.1. Ruralni razvoj

Ruralni razvoj najbolje je definirati kao „integralni i višesektorski te održivi razvoj ruralnog (negradskog) prostora“ (Hrvatska mreža za ruralni razvoj, 2019:1). Pod ruralnim razvojem podrazumijeva se održivost ruralnog prostora odnosno negradskog prostora. Održivost se smatra glavnom stavkom ruralnog razvoja jer ona stavlja u sklad društvo, okoliš te samo gospodarstvo što dovodi do boljeg načina života i konstantnog razvoja.

Može se reći da je ruralni razvoj skup društvenih, kulturnih, duhovnih i socijalnih normi, koje skupa zajedno obilježavaju jedan prostorni položaj na kojemu se pokušava stvoriti kvalitetna održiva sredina, odnosno nastoji se unaprijediti i poboljšati kvaliteta života onih koji žive u

ruralnim zonama. Ruralni razvoj primarno je fokusiran na iskorištavanje prirodnih resursa kao što su poljoprivreda i šumarstvo. Svi programi i aktivnosti ruralnog razvoja usredotočene su na poboljšanje ekonomskog i socijalnog stajališta ruralnih zona.

Prema Cifriću (2000) definiraju se tri cilja ruralnog razvoja, a to su:

- Očuvanje ekosfere,
- Uravnotežen gospodarski razvoj,
- Ravnopravnost u podjeli životnih šansi.

Cilj očuvanja ekosfere odnosi se očuvanje prirodne jedinstvenost i originalnost ruralnog prostora i ekosfere za obradu životinjskih i biljnih vrsta. Kod obradivih površina od velike važnosti je držati se granice zagađenja tla i zemljišta, također je potrebno smanjiti postotak zagađenja, voditi brigu o minimalnom iskorištavanju neobnovljivih resursa i o smanjenju potrošnje obradivih površina koje nisu iskorištavane u poljoprivredne svrhe.

Cilj uravnoteženja gospodarskog razvoja odnosi se na važnost ulaganja u pokretanje novih radnih mjesta, proizvodnju dostatne količine hrane, u proizvodnju koja je ekološka i u jačanje kvalitete života, dok je kod cilja ravnopravnosti u podjeli životnih šansi od velike važnosti ulagati u konstantne edukacije, usavršavanja, obrazovanja koje će ljude informirati o novim tehnologijama i mogućnostima. Isto tako bitno je naglašavati ljepotu obitavanja i življenja na selu, naglašavati vrijednost prirodnoga, te očuvanje okoliša i brigu o starijima na tim područjima.

Prema Europskoj uniji ruralni razvoj se promatra kroz četiri aspekta, a to su:

- Ekonomski
- Ekološki
- Kulturološki
- Sociološki

Ekonomski aspekt u smislu opskrbe svim poljoprivrednim sirovinama uz ostvarenje dohotka, ekološki naravno u smislu održivog korištenja prirodnih resursa, kulturološki aspekt u smislu jedinstvenih karakteristika i obilježja seoskih zajednica, te sociološki aspekt u smislu povezivanja i udruživanja ljudi koji teže jednom zajedničkom cilju.

Svi ovi aspekti skupa zajedno dovode do boljeg i kvalitetnijeg te naravno održivijeg načina života, a to je upravo ono što danas poljoprivredi nedostaje (Europska komisija, 2020).

Razvoj ruralnih područja je bitan za konkurentnost cijele države, a ne samo za ruralne prostore. Republika Hrvatska ima sve predispozicije biti konkurentna u ruralnom razvoju, upravo zbog toga što 80% površine Republike Hrvatske zauzimaju ruralna područja. Hrvatska ima priliku razvoja ruralnog turizma, te cjelokupnog ruralnog sektora. Potporom fondova iz Europske unije pruža se mogućnost povećane proizvodnje tradicionalnih i autentičnih proizvoda, povećane poljoprivredne proizvodnje, prezentiranja tradicije i gastronomije te pružanja mnogih drugih usluga na ruralnim prostorima.

4.2. Strategija ruralnog razvoja Republike Hrvatske

Kako bi se razvojem ruralnog razvoja i samim ulaganjem u njega osigurali određeni ciljevi poput formiranja novih radnih mjesta, obrađivanje zemljišta, zaštite kulturne baštine osmišljena je Strategija ruralnog razvoja Republike Hrvatske.

„Strategija ruralnog razvoja Republike Hrvatske identificirala je tri ključna cilja:

1. Cilj: Konkurentna i održiva poljoprivredna proizvodnja integrirana u EU okvire
2. Cilj: Razvijeno ruralno gospodarstvo s trendom povećanja zaposlenosti, proizvodnja visokokvalitetne hrane, razvoj nepoljoprivrednih gospodarskih aktivnosti u ruralnim područjima
3. Cilj: Održivo korištenje raspoloživih prirodnih potencijala u funkciji osiguravanja ruralnih područja kao sigurnog i privlačnog mjesta za život i rad “ (Jurić, 2016).

U sklopu programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014.-2020. godine nalazi se ukupno 6 prioriteta od kojih je svaki razdijeljen na jedinstvena područja, odnosno mjere koje su potrebne za ispunjenje određenog prioriteta.

PRIORITETI	MJERE
PRIORITET 1 – Promicanje znanja i inovacija u poljoprivredi, šumarstvu i ruralnim područjima	MJERA 1 – prenošenje znanja i aktivnosti informiranja MJERA 2 – savjetodavne službe, službe za upravljanje PG i pomoć PG MJERA 16 - suradnja

<p>PRIORITET 2 – povećanje održivosti poljoprivrednih gospodarstava te konkurentnosti svih vrsta poljoprivrednih djelatnosti u svim regijama, promovirajući pri tome inovacijske poljoprivredne tehnologije, kao i održivo upravljanje šumama</p>	<p>MJERA 1 - prenošenje znanja i aktivnosti informiranja MJERA 2 - savjetodavne službe, službe za upravljanje PG i pomoć PG MJERA 4 – ulaganja u fizičku imovinu MJERA 6 – razvoj poljoprivrednih gospodarstva i poslovanja MJERA 16 - suradnja MJERA 18 – financiranje dopunskih nacionalnih i izravnih plaćanja za RH</p>
<p>PRIORITET 3 – Promicanje organiziranja lanca prehrane, uključujući preradu i trženje poljoprivrednih proizvoda, dobrobit životinja te upravljanja rizicima u poljoprivredi</p>	<p>MJERA 1 - prenošenje znanja i aktivnosti informiranja MJERA 3 – programi kvalitete za poljoprivredne proizvode i hranu MJERA 4 – ulaganja u fizičku imovinu MJERA 5 – obnavljanje poljoprivrednog proizvodnog potencijala narušenog elementarnim nepogodama i katastrofalnim događajima MJERA 9 – uspostavljanje skupina i organizacija proizvođača MJERA 16 - suradnja MJERA 17 – upravljanje rizicima</p>
<p>PRIORITET 4 – Obnavljanje, očuvanje i poboljšanje ekosustava vezanih uz poljoprivredu i šumarstvo</p>	<p>MJERA 1 - prenošenje znanja i aktivnosti informiranja MJERA 2 - savjetodavne službe, službe za upravljanje PG i pomoć PG MJERA 4 - ulaganja u fizičku imovinu MJERA 8 – ulaganja u razvoj šumskih područja i poboljšanje isplativosti šuma</p>

	<p>MJERA 10 – poljoprivreda, okoliš i klimatski uvjeti</p> <p>MJERA 11 – ekološki uzgoj</p> <p>MJERA 13 – plaćanja područjima s prirodnim ili ostalim posebnim ograničenjima</p>
<p>PRIORITET 5 – Promicanje učinkovitosti resursa i pomaka prema klimatski elastičnom gospodarstvu s niskom razinom ugljika u poljoprivrednom, prehrambenom i šumarskom sektoru</p>	<p>MJERA 4 - ulaganja u fizičku imovinu</p> <p>MJERA 8 - ulaganja u razvoj šumskih područja i poboljšanje isplativosti šuma</p> <p>MJERA 10 - poljoprivreda, okoliš i klimatski uvjeti</p> <p>MJERA 11 - ekološki uzgoj</p>
<p>PRIORITET 6 – Promicanje socijalne uključenosti, smanjenje siromaštva i gospodarski razvoj u ruralnim područjima</p>	<p>MJERA 6 - razvoj poljoprivrednih gospodarstva i poslovanja</p> <p>MJERA 7 – temeljne usluge i obnova sela u ruralnim područjima</p> <p>MJERA 8 – ulaganja u razvoj šumskih područja i poboljšanje isplativosti šuma</p> <p>MJERA 19 – LEADER (CLLD)</p>

Tablica 1. Prioriteti i mjere programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske 2014.-2020. (izrada autora prema Europski strukturni i investicijski fondovi, 2014)

Prethodna tablica prikazuje ulogu svakog prioriteta. Prvi prioritet orijentiran je na sve pojedince koji se bave ili tek kreću u poljoprivrednu proizvodnju, time im se omogućava daljnje usavršavanje i educiranje. Određene mjere se ponavljaju u raznim prioritetima, što znači da su za neke prioritete potrebni isti uvjeti za njihovo ispunjenje.

4.2.1. Strategija ruralnog razvoja 2021- 2027.

Proračun za programsko razdoblje ruralnog razvoja zemlja članica Europske unije 2014. – 2020. iznosio je oko 100 milijardi eura. Trenutno je aktualna prijelazna uredba o zajedničkoj poljoprivrednoj politici (ZPP) koja je donesena 23. prosinca 2020. Prema prijelaznoj uredbi programi ruralnog razvoja su uvjetno produljeni za 2021. i 2022. godinu. Tijekom 2021. i 2022.

godine osigurano je dodatnih 26,9 milijardi eura iz proračuna EPFRR-a, osim toga dodatnih 8,1 milijarda eura osigurano je iz instrumenta za oporavak Next Generation EU (Europska komisija, 2021).

Od 2023. godine nove mjere ruralnog razvoja „integrirat će se u nacionalne strateške planove u okviru ZPP-a. Svaki nacionalni plan temeljit će se na ključnim socijalnim, okolišnim i gospodarskim ciljevima za poljoprivredu, šumarstvo i ruralna područja EU-a“ (Europska komisija, 2021). Na taj način namjerava se postići bolja prilagođenost izazovima kao što su smjena generacija poljoprivrednika te sve aktualniji izazovi vezani uz klimatske promjene. Mjere ruralnog plana prema Europskoj komisiji (2021) za razdoblje od 2021. do 2022. godine su ključne za dugoročnu viziju Europskog zelenog plana.

Europska komisija (2021) je predložila Ruralni pakt i Akcijski plan za ruralna područja, s ciljem osnaživanja, povezivanja te povećanja prosperiteta ruralnih područja svih zemalja članica Europske unije. Posebno se stavlja naglasak na starenje stanovništva, zelenu i digitalnu tranziciju, te izazove globalizacije i urbanizacije. Ruralna područja u većini država i dalje se bore s nedovoljno razvijenom infrastrukturom i povezanosti, osim toga česta su nedostupnost velikog broja usluga. Iz tog razloga nastoji se osigurati razvoj tercijalnih djelatnosti na ruralnim područjima.

Akcijskim planom za ruralna područja Europske unije cilj je omogućiti održivi, kohezivni i integrirani ruralni razvoj. Planom su utvrđena četiri područja djelovanja koja za cilj imaju:

- jača ruralna područja i zajednice
- prometna i digitalno povezana ruralna područja
- očuvanje prirodnih resursa i ozelenjivanje
- prosperitetna ruralna područja (Europska komisija, 2021).

5. FINANCIRANJE RURALNOG RAZVOJA

Ulaskom u Europsku uniju, Republika Hrvatska ostvarila je mnoge mogućnosti koje uključuju i financiranje ostvarenja različitih projekata, a sve to iz fondova i sredstava Europske unije. Naravno, kako bi se financiranje ostvarilo i realiziralo potrebno je zadovoljiti određene kriterije te regulative koje Europska unija nalaže kako bi uopće pristala na financiranje određenog projekta. U nastavku će biti objašnjeni programi mjera Europske unije za bespovratna sredstva za ruralni turizam, fondovi Europske Unije te financijski instrumenti programa ruralnog razvoja.

Financiranje ruralnog razvoja provodi se iz Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj (EPFRR). Taj proračun za razdoblje od 2021.- 2027. iznosi 95,5 milijardi eura. U taj iznos uključena su izvanredna sredstva u iznosu od 8,1 milijardi eura koja se odnose na ublažavanje posljedica pandemije COVID-19 (Europska komisija, 2021).

Dugoročni cilj samog ruralnog razvoja je povećanje poljoprivredne konkurentnosti, održivo upravljanje poljoprivrednim resursima te ravnoteža razvoja ruralnih krajeva. Za Republiku Hrvatsku program ruralnog razvoja odobren je 2015. Godine. Odobreni iznos je 2.383 milijarde eura, od kojih se 2.026 milijardi eura financira iz EPFRR (APPRRR, 2020).

5.1. IPARD program mjera

IPARD program, točnije program mjera 302 odnosi se na pružanje bespovratnih sredstava za ruralni turizam. IPARD pridonosi pružanju povećanju prihoda namijenjenih ostvarenju projekata usmjerenih na ruralna područja.

Gospić (2019) definira IPARD kao program Europske unije za poljoprivredu i ruralni razvoj za razdoblje od 2007-2013. godine. Autor također ističe kako su glavni ciljevi ovog programa bili pomoć državama kandidatkinjama te potencijalnim kandidatkinjama u njihovoj provedbi stečevine Europske unije te priprema za korištenje strukturnih fondova.

IPARD program među svojim prioritetima uvrštava i ruralnu ekonomiju.

„Prioritetni cilj IPARD programa je doprinos održivom i socijalno skladnom procesu ruralnog razvoja u skladu s međunarodnom ekološkom praksom kroz razvijanje ruralne ekonomije,

povećanje prihoda i omogućavanje i osiguravanje mogućnosti zapošljavanja u ruralnim područjima u svrhu uravnoteženja nejednakosti između pojedinih regija i u usporedbi s urbanim područjima, kao i razvoj osnovne ruralne infrastrukture, također i u ratom pogođenim područjima”(Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, 2012).

Prema Šoštar i Devčić (2011) razvoj ruralnog turizma u sklopu IPARD programa ulaganja i financiranje u nabavu opreme u svrhu ruralnog razvoja, poput opreme za sobe i apartmane, za pripremanje i usluživanje hrane i pića, opreme za sportske terene, jahačke opreme, hranilice i pojilice za životine te platforme za ribolov.

5.2. Fondovi EU - EAFRR

Realiziranje ruralnog turizma te njegov razvoj zahtijeva financiranje takvih projekata. Financirati se može na razne načine poput crpljenja vlastitih sredstava, zaduživanjem kod komercijalnih banaka putem kreditnih linija, no onaj „najbezbolniji“ i najzahvalniji način za onoga koji projekt nastoji ostvariti je financiranje iz sredstava Europske unije.

Tavra (2017) ističe kako su za financiranje ruralnog razvoja te poljoprivredne politike zaduženi sljedeći instrumenti:

- Europski fond za garancije u poljoprivredi – EAGF,
- Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj – EAFRR,
- Europski fond za ribarstvo – EFF.

U ovom poglavlju rada detaljnije će biti objašnjen europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (EAFRR) s obzirom na njegovu ulogu u financiranju članica Europske unije pa tako i Republike Hrvatske.

„Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (eng. Agricultural Fund for Rural Development, EAFRD) ima za cilj jačanje europske politike ruralnog razvoja i pojednostavljivanje njezine provedbe. Financira se sredstvima Zajedničke poljoprivredne politike (CAP) i pridonosi ostvarivanju ciljeva strategije Europa 2020 promicanjem održivog ruralnog razvoja u cijeloj Europskoj uniji, a provodi ga Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju (APRR). Pridonosi ekološkoj i teritorijalnoj ravnoteži, zaštiti klimatskih uvjeta i uvođenju inovacija u poljoprivredni sektor“ (Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj, 2018).

Hodak (2010) definira europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj kao fond koji služi za financiranje restrukturiranja poljoprivrednog i šumarskog sektora, mjere zaštite okoliša i prirode pri upravljanju poljoprivrednim posjedom te diverzifikaciju ekonomskih aktivnosti.

Glavni ciljevi europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj su:

- Poboljšanje konkurentnosti poljoprivrednog i šumarskog sektora te unaprjeđenje kvalitete života u ruralnim područjima,
- Poticanje diverzifikacije ruralnog gospodarstva,
- Zaštita okoliša izvan urbanih područja.

Mogućnost korištenja sredstava fonda EAFRR pružena je raznim udrugama i sindikatima, poput udruga za zaštitu okoliša, raznim poljoprivrednim organizacijama te ujedno i poljoprivrednicima i poljoprivrednim gospodarskim subjektima te mnogim drugim subjektima.

Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014. – 2020. godine detaljnije opisan u prethodnom poglavlju, također je financiran od strane fonda EAFRR, a prema Europski strukturni fond (2014) ukupna financijska omotnica za to razdoblje iznosi 2.383 milijardi eura, od čega će se 2.026 milijardi eura financirati iz Europskog fonda za ruralni razvoj, a ostatak iz sredstava nacionalnog proračuna Republike Hrvatske.

Prema Europskoj komisiji (2019) raspodjela potpore Europske unije za ruralni razvoj Republike Hrvatske za tekuću 2021. godinu iznosi 281 341 503 eura.

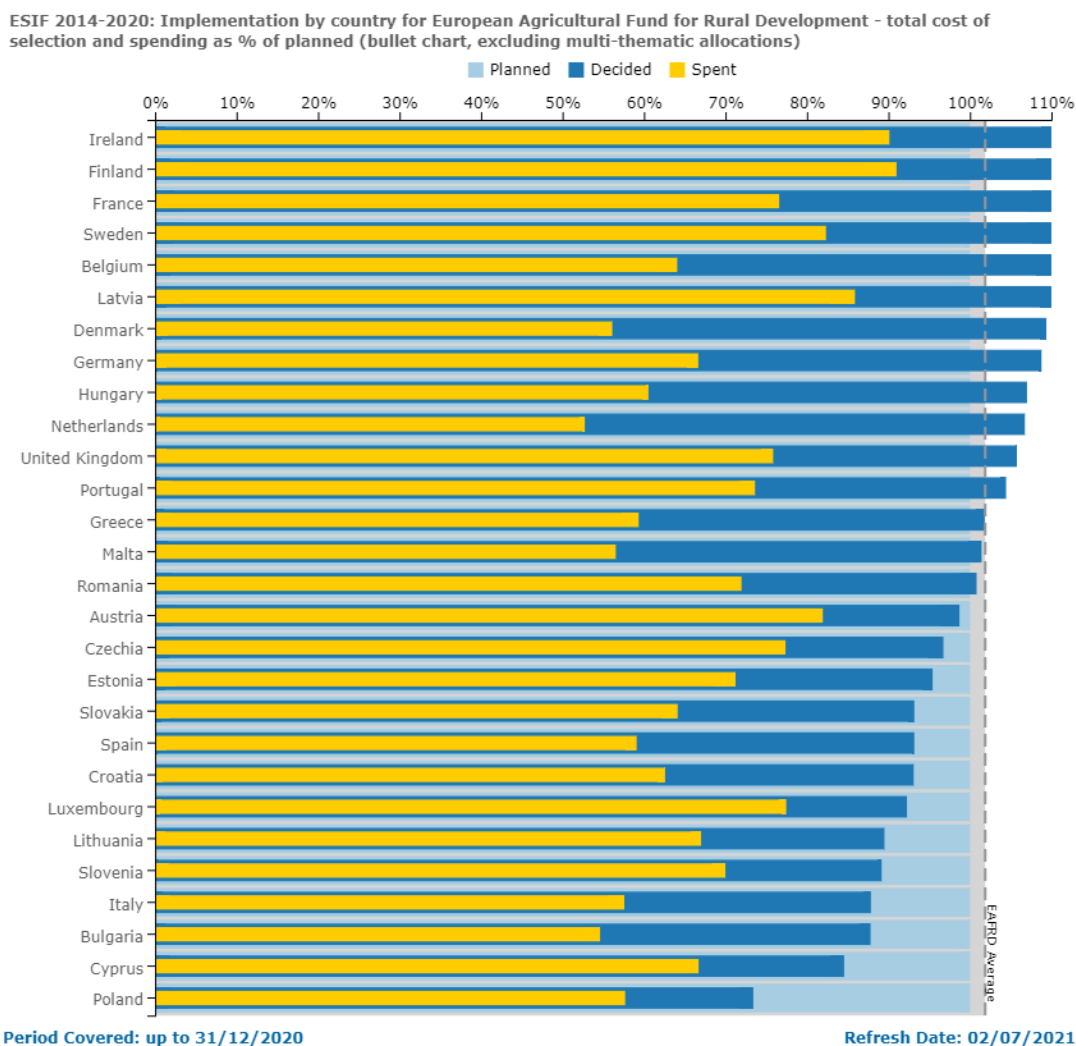
Aktivnosti koje podupire Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj su sljedeće:

1. Konkurentnost – programi koji promiču pomaganje poduzetnicima te potiču strukovno osposobljavanje u smislu povećanja komercijalne uspješnosti, programi koji financiraju modernizaciju poljoprivrednih i šumskih posjeda,
2. Okoliš,
3. Kvaliteta života – aktivnosti usmjerene na očuvanje kulturne baštine te obnavljanje i razvoj sela,
4. LEADER - poticanje ruralnog stanovništva i lokalnih čimbenika, uključujući i lokalnu upravu, na mobilizaciju u svrhu razmatranja potencijala područja u kojem žive te njihovo pretvaranje u izradu i primjene razvojnih strategija (Održivi razvoj, 2018).

Slika 1. Prioriteti Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj – EAFRR (izrada autora prema Službeni list Europske unije, 2013)

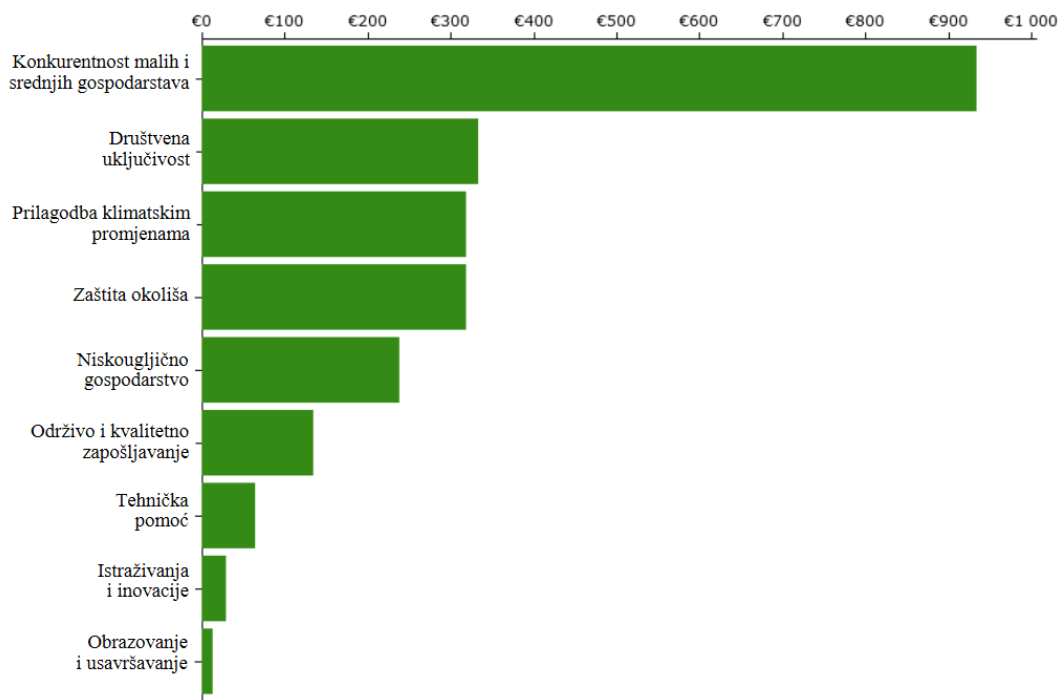
Slika 1 prikazuje ključna priroritetna područja Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj koja osim prikazanog doprinose otklanjanju određenih neravnoteža unutar članica Europske Unije, doprinosi također i jačanju kohezije članica, jačanju ekonomskih, teritorijalnih te socijalnih suradnji. Osim navedenog, EFRR olakšava dijeljenje ljudskih potencijala unutar svih regija, umrežavanje članica, omogućuje ulaganje u ruralnu infrastrukturu.

Slika 2. Implementacija sredstava iz EFRR-a po zemljama članicama 2014.-2020. (preuzeto od ESI Open Data Portal, 2020)

Slika 2 prikazuje planirana, odlučena i potrošena sredstva iz Europskog fonda za ruralni razvoj za zemlje članice. Na slici je vidljivo kako je Finska utrošila više od 90% planiranih sredstava. Hrvatska je potrošila nešto više od polovice planiranog iznosa dodijeljenog od strane EFRR-a.

Iduća Slika 3 prikazuje alokaciju sredstava namjenjenih ruralnom razvoju Republike Hrvatske prema temama.

Slika 3. Alokacija sredstava namijenjenih za ruralni razvoj u Hrvatskoj po temama (preuzeto od Hrvatska mreža za ruralni razvoj, 2020

Kao što se može primijetiti na prethodnoj Slici 3. najviše sredstava namijenjeno je konkurentnosti malih i srednjih gospodarstava, zatim slijedi društvena uključivost, prilagodba klimatskim promjenama, te zaštita okoliša. Alokacija se odnosi na stanje u lipnju 2019. godine. Za ruralni razvoj Republike Hrvatske je ključno iskorištavanje namijenjenih sredstava na najbolji mogući način, kako bi ruralna područja postala konkurentnija, a samim time cijelo gospodarstvo Republike Hrvatske postaje prepoznatljivije i konkurentnije na tržištu.

5.3. Financijski instrumenti Programa ruralnog razvoja

Zahvaljujući Europskom poljoprivrednom fondu za ruralni razvoj, primateljima u šumarstvu, poljoprivredi i onima koji su orijentirani na ruralni razvoj te čiji je projekt odobren dostupan je niz financijskih instrumenata za pomoć i razvoj ruralnih područja. U primatelje poticaja putem financijskih instrumenata ubrajaju se poduzeća, udruge za zaštitu okoliša, poljoprivredni gospodarski subjekti, jedinice lokalne samouprave, udruge žena i mladih te mnogi drugi.

Primatelji čiji je projekt smatran financijski održivim mogu računati na ovakvu vrstu poticaja, no oni primatelji čiji projekt nadilazi sve granice financiranja Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj moraju pronaći drugačiji izvor poticaja.

„Financijski instrumenti mogu biti sufinancirani kroz EPFRR kako bi pružili potporu investicijskim prioritetima definiranim u EPFRR programima ruralnog razvoja država članica. Oni mogu poduprijeti primjenu brojnih mjera obuhvaćenih EPFRR-om pod uvjetom da su usmjereni na uočene nedostatke na tržištu, to jest na područja u kojima banke nisu spremne davati zajmove i/ili gdje privatni sektor nije spreman ulagati, primjerice, u male farme ili nove poljoprivredne pothvate bez dostatne kreditne povijesti ili imovine kao kolaterala“ (Europska komisija, 2020).

Financijski instrumenti mogu se svrstati u sljedeće kategorije:

- Zajmovi – prema Rukavina (2019) zajmovi mogu biti dostupni tamo gdje se ne nude na komercijalnoj osnovi, odnosno moguće ih je ostvariti po povoljnijim uvjetima od komercijalnih (niže kamatne stope, duže razdoblje povrata i sl.). Zajmovi kao financijski instrument poljoprivrednicima mogu omogućiti diverzifikaciju izvora prihoda kroz razvoj aktivnosti poput agro-turizma, poslova vezanih uz plasman proizvoda, potpore ulaganjima za mlade poljoprivrednike, ulaganja u poljoprivredne strojeve i sl.
- Mikrokrediti – isporučuju se osobama koje ponekad nisu u mogućnosti ostvariti pogodnosti financijskih usluga, stoga mikrokreditima se nudi financijska usluga uz nižu vrijednost kolaterala te na kraće razdoblje otplate. Rukavina ovdje ističe kao primjer zajmove za kupnju opreme za poljoprivredna gospodarstva, za ostvarenje dodatne vrijednosti ili poboljšanja kakvoće uroda ili za projekte u okviru strategije lokalnog razvoja vođenog od strane zajednice.
- Jamstva – Zajmodavcima se jamči i osigurava se da njihov kapital bude u potpunosti vraćen u slučaju da zajmoprimac u danom trenutku ne bude u mogućnosti vraćati zajam. Rukavina ovdje ističe da su jamstva pogodna kod poduzeća koja žele ulagati u ekološku proizvodnju ili učinkovitost upravljanja resursima, no pogodna su i za poljoprivrednike koji možda imaju vještine i pristup financijama kroz banke, ali nemaju neophodna jamstva ili kolateral potreban za dobivanje zajma.
- Ulaganja u vlasnički kapital - ovu vrstu poticaja definira kao ulaganje u zamjenu za potpuno ili djelomično vlasništvo tvrtke. Ulagatelj ima mogućnost preuzimanja dijela

upravljačkog nadzora nad tvrtkom, može sudjelovati u dijeljenju dobiti tvrtke, no može i prodati stečene udjele. Ovakva vrsta poticaja je relevantna za aktivnosti više razine rizika i poduzeća s višim potencijalom rasta (Europska komisij, 2020).

Financijski instrumenti donose pogodnosti te pružaju razne mogućnosti za ulagače i financijske posrednike. Financijski instrumenti koji su sufinancirani od strane Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj mogu otvoriti nove tržišne mogućnosti te doprinijeti dugoročnom razvoju ruralnog sektora. Financijski instrumenti također potiču i prijenos znanja i inovacija u ruralnim područjima, potiču gospodarski razvoj u ruralnim područjima, utječu na stvaranje novih radnih mjesta i smanjenje siromaštva, utječu na povećanje konkurentnosti i unapređenje održivosti poljoprivrednih gospodarstava te donose mnoge druge pogodnosti za ruralni sektor.

PRIMJERI FINANCIRANJA PROJEKTA IZ SREDSTAVA EUROPSKE UNIJE

U ovom dijelu diplomskog rada biti će predstavljeni neki od primjera dobre prakse projekata koji su financirani iz sredstava Europske unije, a omogućuju ruralni razvoj Republike Hrvatske.

6.1. Primjeri dobre prakse obiteljskih poljoprivrednih poduzeća u Republici Hrvatskoj

Kao što je rečeno na početku diplomskog rada, najviše poljoprivrednih površina iskorišteno je od strane obiteljskih poljoprivrednih poduzeća. Neka od obiteljskih poljoprivrednih poduzeća čiji su projekti financirani od strane Europske unije biti će predstavljena u nastavku potpoglavlja.

6.1.1. OPG Mate Bušelić, Kozica

Obiteljsko poljoprivredno poduzeće Mate Bušelić iskoristio je fondove Europske unije za financiranje projekata pčelarstva, odnosno sredstva u iznosu od 15 tisuća eura uložena su u povećanje broja pčelinih zajednica. Navedeno obiteljsko poljoprivredno poduzeće prijavilo se na natječaj za potporu malim poljoprivrednim poduzećima.

Povećanjem broja pčelinih zajednica došlo je i do povećanja prinosa meda, a oprema u koju je uloženo iz potpore malim gospodarstvima značila je uštedu vremena i poboljšanje kvalitete proizvoda (Hrvatska mreža za ruralni razvoj, 2020).

6.1.2. OPG Mirko Šalinović, Veliki Prolog

Još jedan primjer dobre prakse korištenja EAFRR fonda je obiteljsko poljoprivredno poduzeće Mirko Šalinović. Navedeni OPG se bavi proizvodnjom stolnog i vinskog grožđa, a problem zastražele mehanizacije je riješen pomoću dodjeljenih sredstava u visini od 15 tisuća eura (Hrvatska mreža za ruralni razvoj, 2020). Nova mehanizacije pridonjela je poboljšanju kvalitete proizvoda, te je pridonjela uštedi vremena.

6.1.3. OPG Krešimir Čolić, Županja

Obiteljsko poljoprivredno poduzeće Krešimir Čolić iz Županje je povuklo sredstva iz fondova u iznosu od 115 tisuća kuna za projekt pčelarskih prikolica. “Cilj ovog projekta bio je povećati učinkovitost i profitabilnost pčelinjaka, proširiti postojeći broj košnica i ostvariti samozaposlenje,

a vremenom i posao za cijelu obitelj te za vrijeme sezone zaposliti dodatne radnike” (Hrvatska mreža za ruralni razvoj, 2020). Pomoću sredstava kupljene su dvije pčelinje prikolice te mini solarne elektrane koje su omogućile lakše odrađivanje posla, te povećanje kapaciteta.

6.1.4. OPG Ivan Borović, Donji Pustakovec

Vrijednost financiranog projekta obiteljskog poljoprivrednog gospodarstva Ivan Borović iznosila je 50 tisuća eura. Projekt predstavlja ulaganje u modernizaciju proizvodnog procesa.

“Projektom planirane su aktivnosti modernizacije i unapređenja proizvodnog procesa "od polja do stola" -nabava traktora specijaliziranog za voćarstvo za nesmetano obavljanje agrotehničkih mjera u voćnjaku, rotacioni malčer za košnju trave, s bočnim diskom za uklanjanje trave oko grmova lijeske pa nema potrebe za dodatnim ručnim radom, električne škare koje su ubrzale i olakšale provođenje mjera pomotehnike, atomizer za zaštitu voćnjaka od štetnika. U tom procesu koriste se sredstva dozvoljena u ekološkoj poljoprivredi. Kupnjom linije za obradu lješnjaka, linearnog dozatora i varilice s datumarom, značajno se ubrzala obrada lješnjaka i proces pakiranja gotovog proizvoda spremnog za plasiranje na tržište, uz sudjelovanje samo jedne osobe” (Hrvatska mreža za ruralni razvoj, 2020). Modernizacijom proizvodnog procesa došlo je do optimizacije troškova, lakšeg rada, te povećanja prihoda.

Ulaganje i financiranje projekata obiteljskih poljoprivrednih poduzeća pozitivno utječu na razvoj ruralnih područja, te povećanje konkurentnosti.

6.2. Program zapošljavanja žena – Zaželi

Može se primijetiti kako u Republici Hrvatskoj postoji manja zaposlenost žena u poljoprivredi, ali i u drugim djelatnostima. Iz tog razloga posebno je bitan projekt zapošljavanja žena pod nazivom Zaželi.

Cilj projekta je povećanje zaposlenosti žena na području Republike Hrvatske s naglaskom na žene starije od 50 godina, „žene s invaliditetom, žene žrtve trgovanja ljudima, liječene ovisnice, žene žrtve obiteljskog nasilja, beskućnice” (Ministarstvo rada i mirovinskog sustava, 2017).

Za projekt je iz Europskog socijalnog fonda izdvojen iznos od 400.900.000,00 kn, na području socijalne uključenosti. Projektom se planira “zaposliti gotovo 3.000 žena koje će raditi na

poslovima potpore i podrške te brige za gotovo 12.000 starijih osoba i osoba u nepovoljnom položaju u njihovim zajednicama. Projekti će se provoditi u teško dostupnim područjima (ruralna područja i otoci) te u onim područjima u kojima je stopa nezaposlenosti i stopa dugotrajne nezaposlenosti viša od hrvatskog prosjeka” (Europski strukturni i investicijski fonodvi, 2019)

ZAKLJUČAK

Ulaskom u Europsku uniju Hrvatska je ostvarila razne mogućnosti kao i financiranje putem EU fondova. Ovaj rad fokusira se na financiranje ruralnih područja u Republici Hrvatskoj. Zahvaljujući financijskoj potpori EU fondova uspijeva se sačuvati tradicija, kultura, gastronomija i poljoprivreda tih područja, te isto tako olakšava se nabava najnovije opreme i strojeva i obuka poljoprivrednika što svakako dovodi do veće produktivnosti i boljeg gospodarstva. Hrvatski poljoprivrednici imaju problem nedovoljne prepoznatljivosti proizvoda, slabog plasmana na tržištu, nedovoljne obuke radnika te neiskorištavanje najnovije tehnologije, odlazak radnika zbog nepovoljnih uvjeta i zato su EU fondovi svakako veliki spas za podizanje vrijednost Hrvatske poljoprivrede i poljoprivrednika te zadržavanje mlade radne snage. Programi ruralnog razvoja definitivno će oživjeti ruralna područja, očuvati tradiciju, stvoriti održive sredine, a samim time i nova radna mjesta što Hrvatskoj uvijek treba. Povećanje standarda ruralnih područja ruralnim razvojem zainteresirat će i dovesti mlade ljude u poljoprivredni sektor. Ovim radom je pokazana statistika starosti Hrvatskih poljoprivrednika kojom se može zaključiti kako u poljoprivrednom sektoru ima manjka mladih kadrova što je zabrinjavajuća činjenica jer mladi nisu dovoljno educirani i upoznati sa prilikama koje mogu iskorištavati u poljoprivrednom sektoru pa samim time nisu ni zainteresirani. Također jedan veliki problem ruralnog gospodarstva je ekološka održivost i gospodarenje otpadom, a ZPP za buduće razdoblje ističe to kao jedan od prioriteta stoga bi se poljoprivrednici trebali pozabaviti održivom i odgovornijom proizvodnjom.

Literatura

1. Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju. (2020). Ruralni razvoj. Dostupno na: <https://www.apprrr.hr/ruralni-razvoj/> [pristupljeno: 02.06.2021.]
2. Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju. (2012). IPARD. Dostupno na: <http://www.eu-projekti.info/portal/wp-content/uploads/2012/10/Vodi%C4%8D-M-302.pdf> [pristupljeno: 02.07.2021.]
3. Državni zavod za statistiku (2020). *Robna razmjena Republike Hrvatske s inozemstvom u 2019.* Dostupno na: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2020/04-02-02_01_2020.htm [pristupljeno: 02.07.2021.]
4. Državni zavod za statistiku (2020). *Zaposleni prema djelatnostima u ožujku 2020.* Dostupno na: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2020/09-02-01_03_2020.htm [pristupljeno: 06.07.2021.]
5. Državni zavod za statistiku (2021). Indeksi poljoprivredne proizvodnje u 2020. Dostupno na: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2021/01-01-01_01_2021.htm [pristupljeno: 10.06.2021.]
6. Europska komisija (2019). Regulation of the european parliament and of the council. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52019PC0581> [pristupljeno: 10.06.2021.]
7. Europska komisija. (2021). Budućnost ruralnog razvoja. Dostupno na: https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/rural-development/country_hr [pristupljeno: 22.06.2021.]
8. Europski strukturni i investicijski fondovi. (2014) Program ruralnog razvoja. Dostupno na: <https://strukturnifondovi.hr/eu-fondovi/esi-fondovi-2014-2020/program-ruralnog-razvoja-2014-2020/> [pristupljeno: 15.06.2021.]
9. Europski strukturni i investicijski fonodvi. (2019). Poziv na dostavu projektnih prijedloga ZAŽELI – Program zapošljavanja žena. Dostupno na: <https://strukturnifondovi.hr/natjecaji/poziv-dostavu-projektnih-prijedloga-zazeli-program-zaposljavanja-zena/> [pristupljeno: 16.06.2021.]
10. Kesner-Škreb, M. (2008). Zajednička poljoprivredna politika Europske unije. 543-544 Str. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/34070> [pristupljeno: 16.06.2021.]

11. Gospić, I. (2019). Diversifikacija ruralnih gospodarskih aktivnosti kroz IPARD program, .Specijalistički diplomski stručni, Visoko gospodarsko učilište u Križevcima. Dostupno na: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:185:307830>
12. Grahovac, P. (2005). Ekonomikapoljoprivrede. Golden marketing-Tehničkaknjiga, Zagreb.
13. Hrvatska gospodarska komora (2021). Vanjsko trgovinski deficit. Dostupno na: <https://www.hgk.hr/vanjskotrgovinski-deficit-poljoprivrednih-i-prehrambenih-proizvoda-smanjen-za-315-posto> [pristupljeno: 30.06.2021.]
14. Hrvatska mreža za ruralni razvoj (2019). Ruralni razvoj. Dostupno na: <https://hmrr.hr/ruralni-razvoj/> [pristupljeno: 02.07.2021.]
15. Hrvatska mreža za ruralni razvoj. (2020). Ruralni razvoj -smjernice i primjeri dobre prakse. Dostupno na: https://hmrr.hr/wp-content/uploads/2020/02/brosura_ruralni_razvoj-smjernice_i_primjeri_dobre_prakse-web.pdf [pristupljeno: 02.07.2021.]
16. Europska komisija. (2021). Dugoročna vizija za ruralna područja: za jača, povezana, otporna, prosperitetna ruralna područja EU-a. Dostupno na: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hr/IP_21_3162 [pristupljeno: 02.07.2021.]
17. Europska komisija (2019). Programi ruralnog razvoja po zemljama. Dostupno na: https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/rural-development/country_hr [pristupljeno: 05.07.2021.]
18. Smarter. hr (2020). Hrvatska poljoprivreda u 2020. Dostupno na: <https://smarter.hr/hrvatska-poljoprivreda-u-2020-u-godini-pandemije-rekordne-potpore-rast-vrijednosti-proizvodnje-pad-deficita-vanjske-trgovine-2/>[pristupljeno: 05.07.2021.]
19. Državni zavod za statistiku. (2019). Prirodna bogatstva hrvatskih regija. Dostupno na: <https://www.dzs.hr/hrv/important/Interesting/articles/Prirodna%20bogatstva%20hrvatskih%20regija.pdf> [pristupljeno: 05.06.2021.]
20. Jurić, M. (2016). Očekivani učinci mjera za poticanje inovativnosti kroz Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske 2014.-2020 (Doctoral dissertation, University of Zagreb. Faculty of Agriculture. Department of Agricultural Economics and Rural Development).

21. Jurišić Ž. (2013) Hrvatska poljoprivreda u zajedničkoj poljoprivrednoj politici Europske unije: sadašnjost i sutrašnjica. str 219. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/121295>. [pristupljeno: 02.07.2021.]
22. Menardi, M. (2020) Obiteljska poljoprivredna gospodarstva u vrijeme pandemije: slom ili prilika za otpornost, Zagreb, str 24-25.
23. Ministarstvo rada i mirovinskog sustava (2017). ZAŽELI –Program zapošljavanja žena financiran iz Europskog socijalnog fonda. Dostupno na: <https://www.mrms.hr/zazeli-program-zaposljavanja-zena-financiran-iz-europskog-socijalnog-fonda> [pristupljeno: 12.06.2021.]
24. Mintas Hodak, Lj., ur. (2010), Europska unija, Zagreb: MATE d.o.o., str. 611.
25. Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (2018). Održivi razvoj. Dostupno na: <http://www.odraz.hr/hr/nase-teme/pojmovnik/europski-poljoprivredni-fond-za-ruralnirazvoj> [pristupljeno: 14.06.2021.]
26. Program ruralnog razvoja. (2021). Novo programsko razdoblje. Dostupno na: <https://ruralnirazvoj.hr/novo-programsko-razdoblje/> [pristupljeno: 24.06.2021.]
27. Puđak, J., Bokan, N. (2011). Ekološka poljoprivreda - indikator društvenih vrednota, Sociologija i prostor 2, 137-163
28. Rukavina, J. (2019). Regionalne specifičnosti apsorpcije sredstava iz Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj. Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet. Dostupno na: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:204:5576429> [pristupljeno: 14.06.2021.]
29. Slunjski, L. (2017) Zajednička poljoprivredna politika EU-a. Dostupno na: <https://zir.nsk.hr/en/islandora/object/mev%3A634/datastream/PDF/view> [pristupljeno: 14.06.2021.]
30. Šoštar, M., Devčić, A. (2011). Fondovi Europske unije i drugi dostupni izvori financiranja razvoja ruralnog turizma. *Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu*, 2(2), str. 105-110. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/74966> [pristupljeno: 18.06.2021.]

- 31.** Čavrak, V. (2003). Održivi razvoj ruralnih područja Hrvatske. Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, Vol. 1 No. 1, 2003. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/26171> [pristupljeno: 19.06.2021.]

POPIS SLIKA

Slika 1. Prioriteti Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj – EAFRR (izrada autora prema Službeni list Europske unije, 2013)	24
Slika 2. Implementacija sredstava iz EFRR-a po zemljama članicama 2014.-2020. (preuzeto od ESI Open Data Portal, 2020)	25
Slika 3. Alokacija sredstava namijenjenih za ruralni razvoj u Hrvatskoj po temama (preuzeto do Hrvatska mreža za ruralni razvoj, 2020	26

POPIS TABLICA

Tabela 1 Starost poljoprivrednika u Republici Hrvatskoj (izrada autora prema Eurostat Farm Structure Survey, 2010)	12
---	----

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1. Postotak korištenja poljoprivrednih zemljišta (izrada autora Ministarstvo poljoprivrede, 2020).....	7
Grafikon 2. Zaposleni prema području djelatnosti u 2020. godini (izrada autora prema Hrvatskom zavodu za statistiku, 2020).....	8
Grafikon 3. Udio poljoprivredne proizvodnje (DZS, 2021)	9
Grafikon 4. Starost poljoprivrednika u EU (Izrada autora prema Eurostat Farm Structure Survey, 2010)	12